

Д. О. Судома

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ОСОБОВОГО СКЛАДУ В УМОВАХ ВИКОНАННЯ ОПЕРАТИВНО – СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ В ПОВСЯКДЕНИХ УМОВАХ ТА В ХОДІ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Анотація: в умовах здійснення повномасштабного вторгнення на територію України збройних сил російської федерації суспільство згуртувалося та різні верстви суспільства стали на захист територіальної цілісності та недоторканості державних рубежів країни.

Розвиток моральної та емоційної стійкості сприяє підвищенню витривалості особового складу та їх здатності ефективно діяти під час кризових ситуацій. Конфлікти військового характеру, пропаганда та новітні технології, вимагають від особового складу підвищеного рівня психологічної готовності. Психологічна підготовка є невід'ємним компонентом успішного виконання оперативно – службових та бойових завдань в умовах воєнного стану особовим складом Державної прикордонної служби України.

Сутність психологічної готовності особового складу до виконання завдань по охороні Державного кордону України в повсякденних умовах та в ході ведення бойових дій має досить вагоме значення. Зумовлено це тим, що негативні наслідки екстремальної ситуації будь-якого походження можна успішно ліквідувати або отримати мінімальні втрати, оскільки в особового складу сформовані навички та вміння організовано діяти в умовах виникнення екстремальних (кризових) ситуацій.

Annotation: abstract of the thesis. In the conditions of a full-scale invasion of the territory of Ukraine by the armed forces of the Russian Federation, society rallied and different sections of the population stood up to protect the territorial integrity and inviolability of the country's state borders.

The development of moral and emotional stability contributes to increasing the endurance of personnel and their ability to act effectively during crisis situations. Conflicts of a military nature, propaganda and the latest technologies require a higher level of psychological readiness from the personnel. Psychological training is an integral component of the successful performance of operative and military tasks in the conditions of martial law by the personnel of the State Border Guard Service of Ukraine.

The essence of the psychological readiness of personnel to perform the tasks of guarding the State Border of Ukraine in everyday conditions and in the course of hostilities is of considerable importance. This is due to the fact that the negative consequences of an extreme situation of any origin can be successfully eliminated or minimal losses can be obtained, since the personnel have developed skills and abilities to act in an organized manner in the conditions of the occurrence of extreme (crisis) situations.

Ключові слова: психологічна готовність, професійна підготовка, виконання оперативно – службових та бойових завдань, психологічна підтримка.

Key words: psychological readiness, professional preparation, operational performance of service and combat tasks, psychological support.

На сьогоднішній день особовий склад Державної прикордонної служби України здійснює виконання оперативно – службових завдань, які покладені у відповідності до закону України «Про Державну прикордонну службу України» та бойових завдань у складі Сил оборони України у відповідних операційних угрупованнях військ.

Законом України «Про Державну прикордонну служби України» [1] встановлено умови і межі використання та застосування заходів примусу особовим складом Державної прикордонної служби України.

Перед застосування будь-якого з обраних заходів примусу повинен передувати психологічний вплив на правопорушника, який становить певну інформацію, що передається правопорушнику (підозрюваному, злочинцю) в чітко визначеному обсязі, у свідомо обраний час, супроводжуючи коментарями та відповідними емоціями, з метою переконання особи (правопорушника) виконати законні вимоги правоохоронця. Кожен психологічний прийом впливу має конкретну мету: попередження, інформування, зміну поведінки людини,

навіювання невпевненості, дезорієнтування та ін. Психологічний вплив здійснюється перед застосуванням інших заходів примусу за таким алгоритмом: психологічний вплив (переконання, попередження), фізична сила, спеціальні засоби, вогнепальна зброя.

Фізичним впливом є застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників.

Спеціальні засоби як захід примусу – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (зокрема від зброї), тимчасового (відворотного) ураження особи (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі особи (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин.

Але як показує практика в екстремальних (стресових) ситуаціях під дією різноманітних психологічних чинників, військовослужбовці в більшості випадках не в змозі надати правильну оцінку ситуації, яка склалась, та застосувати заходи примусу у відповідності до чинного законодавства та в рамках правового поля, тому психологічна підготовка персоналу є надважливим процесом активізації здібностей до певного виду діяльності. Вона передбачає зміцнення взаємозв'язків між певними якостями особистості як елементами складних здібностей, необхідних для даної діяльності, і формування вміння користуватися ними за певних умов.

Питання професійної підготовки військовослужбовців до виживання в бойових умовах тісно переплітаються з питанням психологічної підготовки та психологічною підтримкою і не може розглядатись окремо одне від одного.

На даний час міжнародні партнери надають великий об'єм військової допомоги з захисту нашої держави від зовнішньої агресії зі сторони російської федерації. Одним з елементів цієї допомоги є багатонаціональна місія «INTERFLEX» з базової професійної підготовки військовослужбовців.

Основою професійної діяльності військовослужбовця та в цілому підрозділу є ефективна робота в несприятливих, потенційно небезпечних ситуаціях і ситуаціях високого ризику, що може призвести до порушення психічного здоров'я особового складу, тобто готовності до виживання в умовах стресу. В цьому і заключається успіх виконання бойових завдань всього підрозділу.

Особовий склад складає кістяк будь-якого військового підрозділу. Але що відбувається, коли стрес, пов'язаний з бойовими діями, стає непереборним і військовослужбовці не справляються з стресовими ситуаціями? Стрес може мати негативні наслідки для психічного та фізичного здоров'я кожного військовослужбовця, підрозділу та для загальної бойової ефективності підрозділу.

Бойовий стрес – це процес мобілізації всіх наявних можливостей організму, імунної, захисної, нервової, психічної систем для подолання життєнебезпечних ситуацій [4].

Спираючись на низку різних психологічних спеціалізацій професійна діяльність військових психологів спрямована на підготовку військовослужбовців до протидії впливу стрес-факторів сучасного бою, психологічного супроводу їх професійної діяльності та збереженню їх психічного здоров'я. Військовослужбовця, який отримав бойову психічну травму, в першу чергу, необхідно евакуювати з поля бою і доставити в пункт надання першої психологічної допомоги.

Стресори виживання – це несприятливі зовнішні та внутрішні впливи на організм людини, що суттєво впливають на тривалість гранично допустимого терміну автономного існування в екстремальних умовах [2].

На сьогоднішній день питання психологічної підтримки бійців активно розвивається. Ця підтримка пов'язана з розгортанням підрозділів у три стадії: до, під час і після розгортання. Підтримка перед розгортанням стосується підготовки сил, що розгортаються, зокрема шляхом сприяння психологічній готовності шляхом навчання [2].

Психологічна підтримка – система соціально - психологічних, психолого-педагогічних засобів, способів і методів допомоги особі з метою оптимізації її психоемоційного стану в процесі формування здібностей і самосвідомості, спрямування зусиль особи на реалізацію власної професійної діяльності.

Психологічне відновлення особового складу після прибуття до пунктів постійної дислокації – здійснюється психологами військових частин та підрозділів за відповідними планами відновлення боєздатності. [3].

Науковці-психологи акцентують увагу, що перший крок психологічного відновлення особового складу полягає в тому, щоб ті, хто вижив, думали позитивно та взяли на себе відповідальність за власну долю. Людина, яка вижила, повинна усвідомлювати, що кожен має відповідні навички та знання, які може адаптувати до будь-якої ситуації виживання, щоб покращити свої обставини. Все, що потрібно, це здоровий підхід до розв'язання та вирішення проблем. Звичайно, чим більше навичок і знань у того, хто вижив, тим ретельнішим і повнішим буде процес. Попри це, перший позитивний крок до покращення ситуації є важливим кроком на шляху до підтримання боєздатності підрозділу, виконання бойових завдань та виживання особового складу.

Висновок.

З досвіду проведення підготовки особового складу партнерами України питання психології виживання та практичних навичок у виживанні військовослужбовців у різних умовах бою є актуальним для сил оборони України.

Психологічна підготовка є основою у підготовці військовослужбовців і є нероздільною від професійної підготовки під час виконання службово-бойових завдань в повсякденних умовах та в ході проведення бойових дій.

Список використаних джерел:

1. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від від 28 травня 2003року {Із змінами, внесеними згідно із Законами № 3022-ІХ від 10.04.2023} / База даних «Законодавство України / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> (дата звернення 16.10.2024).

2. Витримка та виживання на полі бою : підручник / Н. Б. Вербин, С. М. Жембровський, О. В. Петрачков та ін. Київ : Національний університет оборони України ім. Івана Черняховського, 2023.

3. ПСИХОЛОГІЧНА РОБОТА З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ – УЧАСНИКАМИ АТО НА ЕТАПІ ВІДНОВЛЕННЯ : методичний посібник / Коқун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Остапчук В.В. – Київ: НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ГУМАНІТАРНИХ ПРОБЛЕМ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ, 2017.

4. Психологічний супровід військовослужбовців, які виконують службово-бойові завдання в екстремальних умовах [Текст] : методичні рекомендації / Я.В. Мацегора, І.В. Воробйова, О.С. Колесніченко, І.І. Приходько. – Х. : НА НГУ, 2015. – 69 с.

Судома Дмитро Олександрович, викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки, e-mail: sudomadima99999@gmail.com Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький, Україна ORCID ID [0009-0000-8145-8782](https://orcid.org/0009-0000-8145-8782)

Sudoma Dmytro Oleksandrovich, Lecturer of the Department of Tactical and Special disciplines, e-mail: sudomadima99999@gmail.com National Academy of the State Border Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi, Khmelnytskyi, Ukraine ORCID ID [0009-0000-8145-8782](https://orcid.org/0009-0000-8145-8782)